

Beide delen samen verschaffen een grondig beeld van de strijd van de Belgische vrouwen in het algemeen en de strijd van de SVV binnen de sociaal-democratie in het bijzonder. De acties (stemrecht, gelijk loon voor gelijk werk, baas in eigen buik), de grote namen (wellicht vooral Isabelle Blume) en de verwezenlijkingen (stemrecht, dienstverlening allerhande, wetgeving) komen ruim aan bod. Dat is ook het geval met de spanningen en moeilijkheden. Ik verwijs bijvoorbeeld naar het onbegrip van de SVV-leiding in de jaren 1960, toen het militante feminisme de oubollige organisatie (kookles! maandelijks koffietafel! voorhuwelijksparen!) contesteerde (206). Deze en andere spanningen binnen en rond de SVV waren inherent aan de organisatie zelf. Van bij de aanvang van het boek wordt benadrukt dat de socialistische vrouwen een 'dubbele identiteit' hadden (14), feministisch en sociaal-democratisch. Deze laatste overheerste en het is te begrijpen dat daartegen nu en dan verzet rees in het licht van de structuren en de ideologie van de partij. Bovendien maakte de SVV, waar de vrouwenactie zich concentreerde, deel uit van de mutualiteiten die niet bepaald uitblonken in durf, radicaliteit, militantisme en originaliteit.

De relatie tussen feminisme en socialisme houdt natuurlijk de auteurs van het boek in de ban. De ene zoekt naar verklaringen voor de 'inkapseling' van de vrouwen, de andere peilt naar de aard van de SVV (progressief en feministisch of juist conservatief en anti-feministisch?). D. de Weerdtschrijft daarover dat 'de vrouwenbeweging vlot evolueerde in de richting die de mannen voor haar hadden uitgestippeld' (27). Deze cruciale zin uit het boek stelt mannen als initiatiefnemers en vrouwen als slachtoffers voor. Nu, het initiatief lag inderdaad bij de mannen die 'het belang van de arbeidersklasse' lieten voorgaan op de vrouweneisen, en de vrouwenbeweging dus politiek verlamden door haar specifieke functies toe te spelen. D. de Weerdts last het woordje 'vlot' in haar zin in, waardoor zij vrouwen ook een actieve rol toebedeelt. De meesten konden zich blijkbaar vinden in de doelstellingen van de sociaal-democratie en vooral van de mutualiteiten. Om dat te begrijpen en te verklaren, moeten mijns inziens de aard en werking van de SVV worden geplaatst binnen de doelstellingen van de sociaal-democratie en de mate waarmee vrouwen zich daarmee vereenzelvigden. Dat is niet zozeer een kwestie van inkapselen of politiek muilkorven, noch van progressiviteit of conservatisme, maar van vrouwelijke (en mannelijke) strategieën binnen én buiten de sociaal-democratie, geïnterioriseerde (en dus onbewuste) overtuiging en (zelf)percepties. Die 'dubbele identiteit' van de socialistische vrouwen maar waar de sociaal democratische domineert, wordt mooi geïllustreerd door volgend *fait divers*: na haar huwelijk met Emile Vandervelde, ging Jeanne Beeckman door het leven als Jeanne-Emile Vandervelde, voorzitter van de Brusselse afdeling van de SVV in 1939 en senator van 1948 tot 1963 (195). Die nieuwe voornaam spreekt boekdelen...

Het mag ten slotte worden benadrukt dat het een goede zaak is dat de uitgever noten en bibliografie heeft voorzien. Helaas ontbreekt een register, wat zeker met de vele namen in dit boek een onmisbaar apparaat is.

Peter Scholliers

G. C. Cornelis, E. Witte, I. Veretennicoff, ed., *Roger van Geen. Een kritisch-optimistische kijk op onderwijs, wetenschap en maatschappij* (Brussel: VUBpress, 1997, 311 blz., ISBN 90 5487 139 3). E. Witte, J. Tyssens, ed., *De tuin van Akademos. Studies naar aanleiding van de vijftienvintigste verjaardag van de Vrije universiteit Brussel* (Brussel: VUBpress, 1995, 462 blz., ISBN 90 5487 105 9).

De Vrije universiteit Brussel liet haar zilveren jubileum niet onopgemerkt voorbijgaan. Het

25-jarig bestaan als autonome universiteit, in 1995, werd aangegegrepen om de eigen geschiedenis vanuit een institutionele en sociologische invalshoek te belichten. Bijdragen over het ontstaan van de universiteit en haar ziekenhuis, de ontwikkeling van het onderwijs- en onderzoeksbeleid, de sociale raad en de cultuurraad, de bibliotheek en de verschillende campussen worden in deze bundel aangevuld met een sociologische analyse van de studentenbevolking en de loopbaan van het academisch personeel.

'De VUB als kind van de jaren 1960' vormt zowat de rode draad van het boek. De universitaire expansie — product van een verhoogde sociale én economische vraag naar hoger onderwijs — nam in de loop van de jaren zestig explosieve proporties aan en maakte zo de oprichting van nieuwe universiteiten mogelijk. Daarnaast was er natuurlijk de taaltegenstelling, die in 1935 onder druk van de taalwetgeving tot de introductie van een Nederlandstalige opleiding in de faculteit rechtsgeleerdheid had geleid (in vergelijking met de Leuvense en de in 1930 vernederlandste Gentse universiteit opvallend laat en beperkt in omvang) en pas in de tweede helft van de jaren 1950 in een meer algemene ontubbeling van cursussen resulteerde. In de loop van de jaren 1960 veranderde het karakter van de Vlaamse eisen echter. Men had niet langer vrede met een Franstalig instituut met Nederlandstalige leergangen, maar verlangde een tweetalige instelling met gelijkwaardige afdelingen, niet alleen op het niveau van het onderwijs, maar ook met betrekking tot het onderzoek en het beheer van de universiteit. Ook voor de grotendeels Franstalige ULB-top waren er redenen om met een uitbreiding van de ontubbeling in te stemmen. Vooral sinds de Wet op de universitaire expansie (1965) bleek de aanwezigheid van een Nederlandstalige universitaire gemeenschap een belangrijk element om op meer subsidies aanspraak te kunnen maken. In de onderhandelingsdynamiek die hierop volgde, bleek een volledige splitsing onafwendbaar. De uiteindelijke beslissing werd nog versneld door de Studentenrevolte van mei en juni 1968. Zij was weliswaar minder dan in Leuven op de Vlaamse zaak gericht, maar bracht door haar democratisch streven het oude gezag binnen de universiteit aan het wankelen en bood zo aan de Nederlandstalige gemeenschap de kans om deze gelegenheid in haar voordeel te benutten.

Bovenstaand verhaal vormt het onderwerp van de meest uitvoerige bijdrage van de bundel, van de hand van de Brusselse historicus Jeffrey Tyssens. Het is een bijzonder informatieve maar ook vrij technische tekst geworden, waarbij de lezer wel eens dreigt te verdwalen in de massa betrokken verenigingen, drukingsgroepen en commissies, die steevast met hun afgekorte naam worden aangeduid. Het eerder institutioneel verslag van voorbereidend commissiewerk en onderhandelingen wordt op een zeer expliciete manier gekaderd in de 'globale' maatschappelijke context van economische groei, technocratie, studentenrevolte en democratisering van het onderwijs.

De meest geslaagde component van deze democratisering van het onderwijs bleek trouwens de gegroeide participatie van de Vlamingen te zijn. In hun bijdrage over 25 jaar VUB-studenten tonen Machteid de Metsenaere en Michel Huysseune onder meer dat ook voor meisjes de inhaalbeweging weliswaar substantieel was, maar zich slechts minimaal voordeed in studierichtingen met sterke arbeidsmarktperspectieven zoals toegepaste wetenschappen en informatica. Ondanks de moeite die de VUB zich getroostte om ook sociaal gezien tot een evenwichtige rekrutering te komen, wist zij relatief weinig — minder dan de meeste andere Vlaamse universiteiten — kinderen uit arbeidersmilieus aan te trekken. Dit kan grotendeels worden verklaard vanuit de sociaal-professionele structuur van Vlaams-Brabant en de vrijzinnige groepen waaruit de universiteit hoofdzakelijk rekruteert.

Dat sociaal geprivilegieerden oververtegenwoordigd bleven aan de VUB, staat in schril contrast met de niet aflatende klemtoon die in het boek wordt gelegd op het democratiserend beleid en het hieruit voortvloeiend 'democratisch' karakter van de universiteit. Daarbij wordt

echter niet alleen naar de rekrutering verwezen (onder andere via de zeer goed uitgebouwde avondprogramma's voor werkstudenten), maar ook naar de hoge graad van participatie van de studenten in allerlei beheersorganen (onder andere de raad van beheer), die hetzij uniek, hetzij chronologisch eerst was in het Vlaamse universitaire landschap. Een werkelijke vergelijking met de omringende universiteiten zou de latente neiging tot ophemeling van de VUB als 'pionier' en 'model' — een tendens die natuurlijk ook eigen is aan het genre van de jubileumpublicatie — een stevigere bodem verlenen. Dat minder positief geëvalueerde tendensen hier en daar worden voorgesteld als het resultaat van externe samenzweringen, kan minder gemakkelijk door de vingers worden gezien. Zo bijvoorbeeld de suggestie dat het feit dat het vooral studenten uit het vrij (= katholiek) onderwijs zijn die voor de VUB kiezen omwille van haar reputatie als gemakkelijke universiteit, kan worden verklaard vanuit een bewuste tactiek vanuit het katholiek onderwijs om enkel de sterkste studenten naar katholieke universitaire instellingen te ventileren (167).

Het is dan ook revelerend dat juist de twee meest persoonlijk gekleurde bijdragen van de bundel (door de vroegere regeringscommissaris Anita van der Speeten en de bibliothecaris S. Micha Namenwirth) een meer kritisch geluid over de interne werking van de universiteit laten horen, en zo inhoud geven aan het door andere auteurs wel erkende maar niet gethematiseerde gegeven dat groei en succes nog geen afwezigheid van interne moeilijkheden betekenen, en dat de geschiedenis van hun universiteit meer is dan een cumulatieve opsomming van verwezenlijkingen. Zo beschrijft Namenwirth (in een overigens zeer milde tekst) de moeilijkheden die hij, na een loopbaan in grote Amerikaanse academische bibliotheken, aan de VUB onderzocht als gevolg van de verzuiling, het persoonsgebonden karakter van vele beslissingen, de sterke identificatie met de eigen universiteit en het bijhorende gebrek aan mobiliteit en bereidheid om veranderingen door te voeren.

Een vruchtbaar resultaat van deze gehechtheid aan de eigen instelling en haar 'vaders' is trouwens te vinden in een tweede bundel, gewijd aan de in 1995 overleden natuurkundige Roger van Geen, die zowel aan de wetenschappelijke uitstraling als aan de organisatorische uitbouw van de VUB een belangrijke bijdrage leverde, maar die omgekeerd ook heel wat te danken heeft gehad aan de creatie van die vrijzinnige en democratisch gestructureerde Vlaamse instelling in Brussel. Hoe had een non-conformistisch en uitgesproken links georiënteerd wetenschapper als Van Geen zich anders kunnen opwerken tot universiteitsrector (1974) en later tot voorzitter van zowel de Vlaamse interuniversitaire raad (1977) en de Nationale raad voor wetenschapsbeleid (1981) als van het prestigieuze Studiecentrum voor kernenergie te Mol (1991)? De bundel, die op initiatief van het huidige VUB-rectoraat tot stand kwam, bevat behalve een aantal illustratieve teksten van Roger van Geen zelf een reeks sterk persoonlijk getinte bijdragen en portretten die een veelzijdig maar ook gefragmenteerd beeld ophangen van deze boeiende wetenschapper en bestuurder.

In het kielzog van Columbus. De heer van Veere en de Nieuwe Wereld, 1517-1527

LOUIS SICKING EN RAYMOND FAGEL

Inleiding

In *Dye cronijcke van Zeelandt* van Jan Reygersbergh wordt bij het jaar 1527 melding gemaakt van de schenking van een onbekend eiland door keizer Karel V aan Adolf van Bourgondië. Deze hoge edelman was onder andere heer van Beveren, Veere en Vlissingen. Tussen 1517 en zijn dood in 1540 was hij admiraal van de Nederlanden. Volgens de kroniek zond Adolf van Bourgondië voor eigen rekening twee speciaal voor de gelegenheid gebouwde schepen erop uit om het onbekende eiland te zoeken, dat ergens in de Nieuwe Wereld moest liggen. De schepen, die onder het commando stonden van Hendrik van Veere, waren meer dan eenjaar onderweg, maar keerden uiteindelijk terug zonder het eiland gevonden te hebben. Om niet het verwijt te krijgen dat de reis geheel vergeefs zou zijn gemaakt, had men de schepen volgeladen met allerhande koopwaar¹. De schenking van het onbekende eiland en de zoektocht ernaar spreken tot de verbeelding. Het gaat namelijk om de oudst bekende tocht vanuit de Nederlanden naar de Nieuwe Wereld.

Het is dan ook niet verrassend dat verschillende geschiedschrijvers uit latere eeuwen het mislukte Amerikaanse avontuur van de heer van Veere in hun boeken hebben overgenomen. Direct of indirect baseren zij zich allemaal op *Dye cronijcke van Zeelandt*, waarvan de eerste druk in 1551 verscheen. Een halve eeuw later nam Jean François le Petit de bovengenoemde gegevens over in zijn kroniek van de Noordelijke Nederlanden². Terwijl de schenking en de ontdekkingsreis bij Reygersbergh en Le Petit — geheel in overeenstemming met de aard van kronieken — van een context gespeend blijven, plaatsen de achttiende-eeuwse historici Jacobus Ermerins en Jan Wagenaar de gebeurtenissen in een breder, historisch kader. Ermerins, die stadssecretaris van Veere was en meerdere boekdelen over de geschiedenis van Veere en zijn heren publiceerde, beschouwt de schenking van het onbekende eiland als een goedkope manier van de keizer om Adolf van Bourgondië aan zich te binden. '[Elvenvermelde vorst wist het geheim om zyne hovelingen met hoop te voeden: hy schonk heer Adolf zeker eiland, dat ware het [eiland] al te vinden, den keizer zoo min als hem toebehoorde', aldus de nuchtere stadssecretaris³. Wagenaar presenteert de Veerse

1 *Chronijck van Zeelandt eertijds beschreven door d'heer Johan Reygersbergen, nu verbeterd, ende vermeerderd door Marcus Zuërius van Boxhorn* (Middelburg, 1644) II, 417. Deze kroniek is een door Van Boxhom van aantekeningen voorziene en verbeterde herdruk van J. Reygersbergh, *Dye cronijcke van Zeelandt* (Antwerpen, 1551).

2 J. F. le Petit, *La grande chronique ancienne et moderne, de Hollande, Zélande, Westfrise, Utrecht, Frise, Overijssel & Groeningen, jusques à la fin de l'an 1600*, I (Dordrecht, 1601) boek VII, 68.

3 J. Ermerins, *Eenige Zeeuwsche oudheden, uit echte stukken opgehelderd en in het licht gebracht; behelzende de beeren van Vere uit den huize van Bourgondiën; benevens een beschrijving van het kasteel en kappittel van Zandenburg* (Middelburg, 1786) 45-46.